

Verpstės ir prieverpstės

VERPIMO, AUDIMO ĮRANKIAI

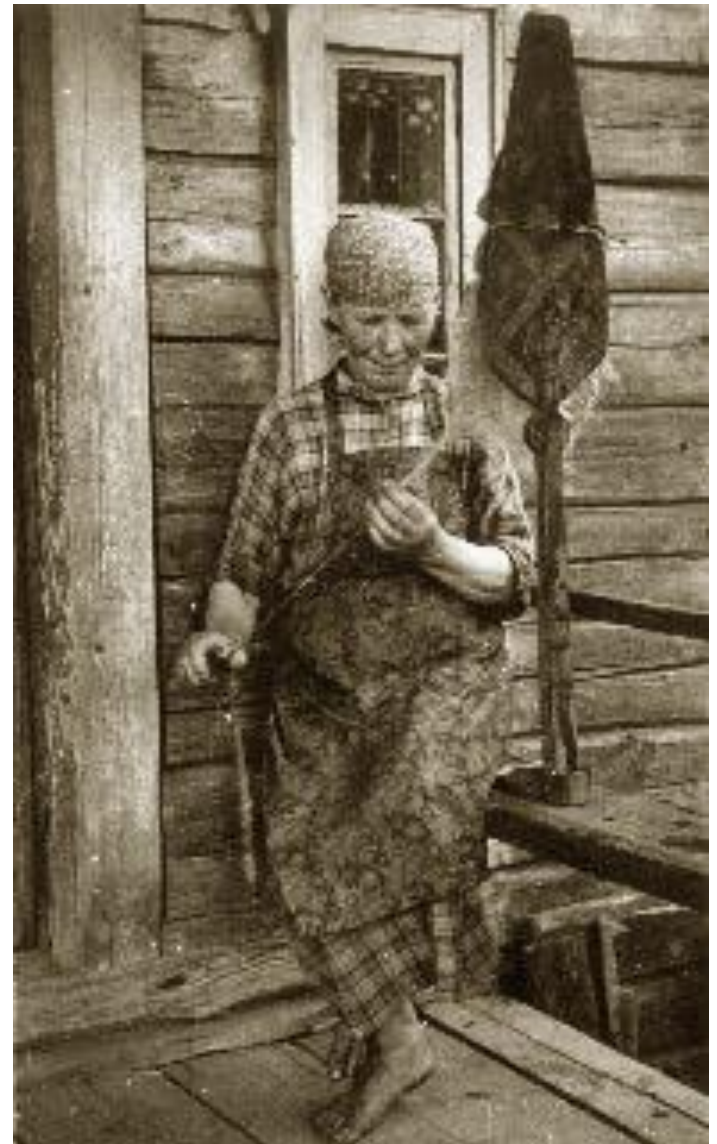
Išskirtinę vietą tarp medžio dirbinių užima audimo ir verpimo įrankiai.

Buityje buvo naudojami mediniai verpimo ir audimo reikmenys: verpstės, prieverpstės, kuodelių smeigtukai, verpimo rateliai, audimo staklės, šaudyklės.

Prieverpstė.
LNM. Klaipėdos r.
Pažvelskio k.
20 a. pr.

VERPSTĖ - verpimo prietaisas. Naudotas su verpstuku. Sudarytas iš dviejų dalių – viršutinė apie 40 cm ilgio, vadinama galva, prie kurios pritvirtinamas vilnų ar linų kuodelis. Viršutinė dalis sujungta su kotu, apačioje pritvirtinta koja, ant kurios sėdėdavo verpėja. Buvo verpiama sukant siūlus ant rankoje laikomo verpstuko.

Verpianti moteris

Verpstės pasižymi archaika, apibendrintomis formomis. Išorinė, matoma verpstės dalis gausiai puošiamą kontūriniais bei giluminiais išpjaustinėjimais.

Puošyboje vyrauja geometriniai raštai: apskritimai, užpildyti dvikryptėmis, įkypomis įraižomis, kurių viduryje – labai įvairios segmentinės žvaigždės.

Verpstė. Našios muziejus.
Etnografijos skyrius

Šie senoviškieji dangaus šviesulių simboliai verpstėse komponuojami po kelis. Jie derinami su rombų grupėmis, ženklinančiomis suartą dirvą. Puošyboje įkomponuoti giedantys, abipus tų šviesulių stovintys ar tarp jų segmentų bėgantys paukšteliai.

Verpstės. Nalšios muziejus.
Etnografijos skyrius

Stilizuoto augalo ir paukščių motyvai sukuria gyvybės medžio įvaizdį, kurį papildo žirgai bei raiteliai.

Tarp pagrindinių komponuojami smulkūs geometriniai, stilizuotos augalijos, rečiau gyvūnijos motyvai, įrėžiami verpsčių padirbimo metalai. Motyvus harmoningai sujungia, įrėmina kriputės, dantukai, kurie dažniausiai puošia ir verpstės kotą.

Verpstė. Rytų Lietuva.
1861 m.

Gausūs ir tankūs verpsčių bei prieverpsčių raštai daugiausia išrėžti giliu kontūru.

Valstiečiai, puošdami paprastais raštais verpstes, tikėjo jų magiška galia skatinti linų augimą. Verpsčių ir prieverpsčių smeigtukai dažnai turi iš to paties medžio gabalo išpjaustytas kabutes.

Smeigtukų šonų plokštumėlės išmargintos smulkiu geometriniu raštu.

Rytų Lietuvoje verpste buvo verpiama iki 20 a. pradžios. Verpiant rateliu, išliko tik prieverpstė.

Verpstė ir ratelis.
Drūkų pirčia. LBM.
Rumšiškės

RATELIS - verpimo ir siūlų sukimo prietaisas.
Būna gulsčias ir statusis – labiau paplitęs visoje Lietuvoje.

Gulsčiojo ratas ir ritė yra šalia vienas kito – stačiojo ritė yra virš rato.

Lietuvoje rateliu verpiama nuo 18 a. I pusės.
Ratelis ilgainiui pakeitė verpstę.

**Gulsčias verpimo ratelis. LBM.
Rumšiškės. Aukštaičių gryčia**

Nuo 20 a. vidurio verpimo rateliai retai naudojami.

PRIEVERPSTĖ, („kalvarato lentelė“, „ratinio lentelė“, „varptelė“), verpimo ratelio lentelė, prie kurios prismeigiamas mediniu, metalinius smeigtuku ar virvute pririšamas linų arba vilnų kuodelis.

Prieverpstės būna įvairios formos:

-stačiakampės;

-2 sujungti skrituliukai, kurie būna sujungti kakleliu.

Jos būna įvairiai profiliuotos.

Prieverpstė. LNM.
Klaipėdos r. Žadeikių k.
19 a. pab.

Prieverpstė. LNM.
Plungės r. Medingėnų k.
20 a. pr.

Vienos prieverpstės labai paprastos ir nepasižymi puošybinių elementų gausumu, kitos – labai puošnios. Gausūs ir įvairūs raštai glaudžiai susieti su prieverpsčių formomis.

Gausūs ir tankūs verpsčių ir prieverpsčių raštai išrėžti daugiausia giliu kontūru, prieverpstės būna dar išpjaustytos kiaurapjūviu ir reljefine – gilumine technika.

Prieverpstė. Žemaitija

Puošyboje dominuoja saulės motyvai, segmentinės žvaigždės. Šie motyvai dažniausiai jungiami po du, ypač tose prieverpstėse, kurios turi dviejų sujungtų apskritimų formą. Kiti raštų motyvai - geometriniai.

Prieverpstė.
Akmenės r.
20 a. pr.

Prieverpstėse pasitaiko taip pat stilizuotos augalijos ir gyvūnijos, meilės simbolių (širdžių, paukštelių) motyvų. Kai kur įrėžtos datos ir inicialai.

Prieverpstės išsaugojo ir verpsčių raštų simboliką. Daugumą jų vainikuoja apskritimėlis su segmentine žvaigždute. Taip pat vaizduojamas gyvybės medis. Augalai kartais panašūs į kraičių skrynių raštus, arba realius augalus ir nudažomi tamsiai raudonais, žaliais, geltonais bei juodais dažais.

Prieverpstė. LNM.
Akmenės r.
20 a. pr.

Puošiant didesnis dėmesys buvo skiriamas prieverpstės išorinei pusei, o vidinė išpjaustinėta kukliau ar visai nepagražinta. Dažnai išraižomi prieverpstės padarymo metai. Labiausia išpuoštos yra žemaičių prieverpstės. Kartais prieverpstės buvo daromos kaip dovana mylimai merginai.

Prieverpstė. Plungės r.
1924